

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 8 (Ağustos/August 2022), s. 610-624.
Geliş Tarihi-Received: 24.07.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 21.08.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1148013

Sezai Karakoç'un *Endülüs'e Ağıt* Adlı Çevirisi Üzerine

On Sezai Karakoç's Translation of Lament for Andalus

Mustafa IRMAK*

Öz

Çağdaş Türk edebiyatının önemli simalarından Sezai Karakoç, hayatın tüm alanlarında yeniden yükselişi hedefleyen ve "diriliş" kavramında ifadesini bulan düşüncesiyle öne çıkmış bir şahsiyettir. Diriliş, zıddı olan düşüş, çöküş gibi olguları çağrıştırdığı için, Karakoç'un fikir dünyasında insanın ve medeniyetin düşüşü de özel bir anlama sahiptir. İslâm tarihinin parlak sayfalarından sayılan Endülüs medeniyetinin çöküşünün, düşüşün çarpıcı örneklerinden biri olarak mütefekkirin gündeminde sürekli yer aldığı bilinmektedir. Miladî on üçüncü asrın meşhur şairlerinden Ebü'l-Bekâ Sâlih b. Şerif er-Rundî'ye ait Endülüs mersiyesini (Risâu'l-Endelüs) *Endülüs'e Ağıt* başlığıyla manzum olarak Türkçeye çevirmesi, onun, bölgeye ve çöküşüne yönelik ilgisinin somut örneklerinden birini teşkil etmektedir. Bu makalede, Karakoç'un mezkûr çevirisi, kasidenin Arapça metniyle mukayeseli olarak ele alınmakta, ilmi ve edebî açıdan değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Çalışma, hem çevirinin, kasidenin diğer tercümelemleri karşısında durduğu yeri tespit etmeyi hem de bir şairin kaleminden çıkan şiir çevirisinin, bu vasfa sahip olmayan mütercimlerin ortaya koyduğu metinlerden farklı özelliklere sahip olup olmayacağı sorusuna ışık tutmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Ebü'l-Bekâ er-Rundî, Endülüs Mersiyesi.

Abstract

Sezai Karakoç, who is one of the important figures of contemporary Turkish literature, is a person who has come to the fore with his thought that aims to rise again in all areas of life and expresses this aim with the concept of "resurrection". The fall of man and civilization has a special meaning in Karakoç's world of thought, as the resurrection evokes the opposite of phenomena such as decline and collapse. The collapse of the Andalusian civilization, which is considered one of the bright pages of Islamic history, is one of the main issues that is constantly on the agenda of the thinker, as one of the striking examples of the decline. One of the concrete examples of his interest in the region and its collapse is the translation of the Andalusian elegy (Ratha al-Andalus poem) by Abu al-Baqa al-Rundi, one of the famous poets of the thirteenth century, into Turkish in verse with the title of Lament for Andalusia. In this article, Karakoç's translation is discussed in comparison with the Arabic text of the eulogy, and it is evaluated in terms of scientific and literary terms. Our study aims both to determine where the translation stands against other translations of the eulogy and to shed light on the question of whether a poem translation written by a poet will have different characteristics from the texts put forward by translators who do not have this qualification.

Keywords: Sezai Karakoç, Abu al-Baqa al-Rundi, Ratha al-Andalus poem.

* Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı, Rize/Türkiye, e-posta: mustafa.irmak@erdogan.edu.tr, ORCID: http: 0000-0002-3884-3252.

Giriş

İlim ve kültür dünyamızda daha çok şair ve düşünür olarak öne çıkmasına rağmen yaptığı çevirilerin hacmi göz önünde bulundurulunca, bir mütercim olarak da dikkate alınması gereken Sezai Karakoç (1933-2021), Fransızca, Arapça ve Farsçadan nazım veya nesir muhtelif metinleri Türkçeye aktarmıştır. Şairin Fransızcadan yaptığı nesir çevirileri *Çağdaş Batı Düşüncesinden* adlı eserde ve şiir çevirileri *Batı Şiirlerinden Çeviriler* başlıklı kitapta toplanmıştır. Arapça ve Farsçadan yaptığı çeviriler ise *İslâmın Şiir Anıtlarından* adlı çalışmasının doğmasına vesile olmuştur.

Kâ'b b. Zühayr (ö. 24/645), peygamber şairi Hassân b. Sâbit (ö. 60/680), Zünnûn-i Mısrî (ö. 245/859), Ebü't-Tayyib el-Mütenebbî (ö. 354/965), Ebü Nüvâs (ö. 198/813), Bûsîrî (ö. 695/1296), İbn-i Câbir (ö. 780/1378), Ebü'l-Bekâ er-Rundî (ö. 684/1285) ve Mevlânâ'dan (ö. 672/1273) seçme şiir tercümelerine yer verilen *İslâmın Şiir Anıtlarından* adlı eserde, *Mesnevî* dışında kalan metinlerin orijinali Arapçadır. Kitapta yer alan şairlerin her biri Arap edebiyatında hatırı sayılır bir mevkiye sahip olmakla beraber Ebü'l-Bekâ er-Rundî'ye ait Endülüs Mersiyesi, edebî vasıflarının yanı sıra, Endülüs trajedisini oldukça etkili bir şekilde anlatmasıyla meşhur bir metin olarak Karakoç'u derinden etkileyen şiirlerden biridir. Nitekim, bu mersiye'nin düşünür üzerindeki somut izlerini diğer yazılarında görmek mümkündür. Sözcüleri, *Bağdat İçin Ağıt* başlıklı yazı, (Karakoç, 2009, s. 113-116) gerek adı gerekse üslûbu ve içeriği bakımından bu kasideden ilham alındığını açıkça gösterir. Düşünürün kente hitap içerikli *Dinle, İstanbul!* başlıklı yazısı da (Karakoç, 2011, s. 108-111) üslup açısından bu etkiyi hissettiren bir başka örnektir.

Karakoç, ilk kez 1966'da yayınladığı *Endülüs'e Ağıt* çevirisini, Arapça asıllarıyla geçmişteki ve günümüzdeki bazı Türkçe tercüme ve şerhlerinden istifade ederek çağdaş şiir alanına getirmeye çalıştığı dört kasidenin içerisinde sayar. (Karakoç, 2000, s. 8) Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Endülüs Mersiyesi bu tarihten önce yalnızca Filibelizâde Mehmed Nizâmeddin tarafından 15 Kânûn-i Evvel 1329 / 28 Aralık 1913'te nazmen tercüme edilmiş¹ ve bu metin Mehmet Zekâî Konrapa (1888-1969) tarafından 1964'te İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisinin II. sayısında "Endülüs Mersiyesi-Nizâmî Tercümesi ve Endülüs tarihine kısa bir bakış" başlıklı bir makalede yayınlanmıştır. Karakoç çevirisi bu çalışmayla karşılaştırılmış ve mütercimin makaleden istifade ettiği görülmüştür. Fakat çeviride, mütercimin, başka kaynaklardan yararlanmış olabileceğini hissettiren kısımlar da vardır.

Ebü'l-Bekâ er-Rundî ve Endülüs Mersiyesi

Tam adı Ebü'l-Bekâ Sâlih b. Yezîd (Şerîf) b. Sâlih er-Rundî olan şair, Muharrem 601/Eylül 1204'te Ründe'de doğdu. Ebü't-Tayyib künyesiyle de anılan ve ilk bilgilerini babasından aldığı anlaşılan Ebü'l-Bekâ, Ebü'l-Hasen ed-Debbâc, (ö. 646/1248), İbn Katrâl (ö. 651/1253) ve İbn Zerkûn (ö. 622/1225) gibi hocalardan ders okudu. Gırnata, Sebte, Mâleka ve Merakeş gibi şehirleri gezerek oralardaki ilim adamları ile tanışan ve bazılarından ders alan şair, kaynaklarda, hayırsever ve dindar bir kişi olarak tanıtılmakta ve dönemin devlet ricaliyle iyi bir hukuka sahip olduğundan söz edilmektedir. Nitekim *Ravzatü'l-üns* adlı eserini Nasrîler'in kurucusu Gâlib Billâh I. Muhammed'e (ö. 671/1273) ithaf etmiştir. Şair, kaynaklarda belirtildiğine göre, 684/1285'te vefat etmiştir (Halife, 1994, 298-299).

Ebü'l-Bekâ er-Rundî'nin en önemli eseri, *Risâ'ü'l-Endelüs (el-Kaşîdetü'n-nûniyye fi risâ'î'l-Endelüs)* adlı şiiridir.² Yazıldığı günden beri önemini koruyan bu mersiye'nin, özellikle İslâm ülkelerinin sömürgeci Batılı devletler tarafından işgal edilmesi üzerine

¹ Mehmed Nizâmî olarak da bilinen şairin bu kasideyi tercüme ederken Şam Sultânîsi'nin Arapça hocası Abdülkâdir el-Mübârek'ten çok faydalandığı ifade edilmektedir (Konrapa, 1964, s. 175).

² Şairin *el-Vâfi fi nazmi'l-kavâfi* ve *Urcûze fi'l-ferâ'iz* gibi eserleri de vardır (Halife, 1994, 299).

tekrar yaygınlık kazandığı söylenir.³ Şöhretinin İmruülkays (ö. 540?) muallakasını dahi aştığı söylenen (Arslan, 2014, 3: 523) eser, muhtevası bakımından üç bölümde incelenir: 1-12 arası beyitlerde, her güzel şeyin bir sonunun olduğu, en güçlü devletlerin bile zamanı gelince yıkıldığı ve bundan ibret alınmasının gerekliliği anlatılır. 13-27 arası beyitlerde, Endülü's şehirlerinin düşman eline geçişi ve orada yaşayan Müslümanların başlarına gelen musibetler tasvir edilir. 28-43 arası beyitleri içeren üçüncü bölümde ise muhataplar cihada davet edilir, özellikle Kuzey Afrika'da hüküm süren Merînîler'den yardım istenir ve Endülü's halkının maruz kaldığı kanlı trajedinin genel bir tasvirine yer verilir (Halîfe, 1994, 299).

Endülü's Mersiyesi muhtelif çalışmalara konu edilmiştir. Fransızların Şam Emevî Camii'ni yakmaları üzerine Ahmed Şevkî'nin (1868-1932) kasideye, Dimaşk'ın başına gelenlere karşı hüznünü dile getirdiği kırk bir beyitlik bir nazire yazdığı bilinmektedir. (Şevkî, 2001, s. 473-475) Bazı Avrupa dillerine de çevrilen mersiye, Şam Birinci Türk Sultânisi ikinci müdürü Mehmed Nizâmeddin 1913'te manzum olarak, Bekir Topaloğlu (1932-2016) ve Hayrettin Karaman (d. 1934) da nesir halinde Türkçeye çevirmişlerdir. Mersiye, Sezai Karakoç tarafından da nazmen günümüz Türkçesine uyarlanmıştır. Çağdaş dönemde kaside hakkında çeşitli ilmî ve akademik çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Sezai Karakoç'un Gözünden Endülü's ve *Endülü's Mersiyesi*

Karakoç, *İslâmın Şiir Anıtlarından* adlı kitabında yer verdiği bazı şairlere ve kasidelerine özgün anlamlar yüklemiştir. Bu çerçevede, Ebü'l-Bekâ'ya, mersiyesine ve yazıldığı döneme dair yorumları da dikkat çekicidir. O, şairi ve kasidesini anlatmaya geçmeden önce dönemin bir fotoğrafını çeker. Mütefekkirin, verdiği bilgileri, Mehmet Zekâî Konrapa'nın ilgili makalesinden (Konrapa, 1964, s. 176-184), kendi şairane üslûbuna yakıştırarak özetlediği vurgulanmalıdır.

Okuyucuyu hicri sekizinci, miladî on beşinci asra götüren Karakoç, bu dönemde, Haçlı seferleri, Cengiz (ö. 624/1227) ordularının akını ve "Doğu Napolyon'u" Timur'un (ö. 807/1405) yürüyüşü gibi nedenlerle İslâm ülkelerinin kökünden sarsıldığını, harap edilip yaralandığını ve bunun sonucunda o büyük medeniyetin yakılıp yıkıldığını belirtmektedir. Toplum, ruh ve fikrin en canlı ve en doğurgan olduğu ilk dönemlerden de uzaktır. Her yanda, kavgadan yeni çıkmış insanın durumu gibi sızlayan yaralar vardır. Yaralar yeni yeni sarılmakta, ülkeler onarılmakta ve İslâm âlemi bir kez daha ayağa kalkmakta, yeniden kuruluşun güçlü emareleri görülmektedir. Müslümanlar her şeye rağmen küçük küçük de olsa devletlerini kurmaktadır. Bunlardan biri olan Osmanlı Devleti, yakın zaman önce Timur'un öldürücü vuruşunu tattığı halde dünyanın en büyük devleti olma yolunda ilerlemektedir. Fakat o da İslâm dünyasının merkez çatısını kurmaya çalıştığı için denizaşırı ülkelere büyük çapta ve sonucu değiştirecek ölçüde yardım etme imkânından mahrumdur. Başta Sultan II. Bayezid (ö. 918/1512), Fatih (ö. 886/1481) hareketini sabitleştirip toprağın derinliğine işlemekte, fetihle kazanılan her unsur, tedbirle ve ihtiyatla korunmaktadır. Bu tedbir ve ihtiyat, aynı zamanda, yeni taarruz ve fetihlerin hazırlanış dönemidir. Karakoç'a göre Bayezid'in önemi küçümsenemez. Çünkü Fatih'le elde edilen kazanımlar, onun sayesinde muhafaza edilebilmiştir. Yavuz'la (ö. 926/1520) ve Kânûnî'yle (ö. 974/1566) gelen, onun sayesinde gelebilmiştir. Bir de ortalıktaki sulh ve sükûn ihtiyacının hesaba katılmasının gereğine dikkat çeken düşünür, ayrıca, Cem Sultan'ın (ö. 900/1495), Devlet'in başına açtığı işin düşünülmesinin gereğine vurgu yapmaktadır (Karakoç, 2000, s. 17).

İslâm'ın merkez bölgesini böyle tasvir eden Karakoç'un belirttiğine göre, bu esnada, parlak İslâm medeniyetinin en seçkin dönemlerinden biri olan Endülü's, en kanlı akşamın

³ Bağdat, Basra, Kudüs, Kayrevan gibi, hakkında mersiye yazılmış pek çok şehir olmasına rağmen Endülü's ve şehirlerine dökülen gözyaşının bir benzerinin bulunmadığı ifade edilir (Dayf, 1987, s. 47- 50).

son levhalarından biri gibi, tarihte örneği bulunmayan facianın son demlerini yaşamaktadır. Ona göre, eşya ve ruhun en yakın olduğu, birinin öbürünün diline en çok çevrilebildiği bir incelikler ve zariflikler medeniyeti olan Endülüs, son dakikalarını hatta son saniyelerini yaşamaktadır. Hıristiyanlar, kanlı elleriyle, onmaz bir barbarlıkla Endülüs'ü mahvetmiştir. Artık, Kurtuba, Belensiye ve Mursiye'den eser yoktur. İslâm Endülüs'te, içine çekile çekile Gırnata'dan ibaret kalmıştır. Onun kapıları da Korkunç Ferdinand'ın ordusuyla zorlanmaktadır ve artık dört bir yan düşman doludur (Karakoç, 2000, s. 17-18). Avrupa'da merhametin Afrika'dan ise ümidin olmadığını belirten Karakoç, Endülüs İslâm devleti yıkıldıktan sonra kalan beyliklerin, kendilerini bekleyen korkunç sonu düşünmeksizin küçük hesaplar ve kıskançlıkların esareti altında birbirilerini yiyip bitirdiklerine dikkat çeker. Bu dağınıklığı fırsat bilen Hıristiyan krallıklar hepsini teker teker ele geçirmiş, bu eşsiz medeniyeti imha etmiş, sarayları, medreseleri, kütüphaneleri, evleri, yuvaları yıkmış, kitapları ateşe vermiş, insanları yakmıştır. Endülüs'ten geriye bir toz toprak bulutu içerisinde çığlık atan kadınlar ve çocuklar, kaçışan hayaletler, Karakoç'un deyimleriyle, çağın kulağında asırlarca çınlayan feryatlar uğultusu kalmıştır (Karakoç, 2000, s. 18).

Bu süreçte Osmanlı'nın rolünü gündeme getiren Karakoç, Gırnata hükümdarının Sultan II. Bayezid'den yardım talebinde bulunduğunu nakleder. İstanbul'a gönderilen heyetin padişaha sunduğu kaside de Endülüs'ün trajik döneminin en büyük şairlerinden olan Ebü'l-Bekâ Sâlih b. Şerîf'in *Endülüs Mersiyesi*'dir. Fakat muhtelif nedenler ve Türk deniz gücünün gereği kadar gelişmemiş olması yüzünden yeterli yardım yapılamamış ve Gırnata da "sırtlana taş çıkartan kan düşkününü" Ferdinand ve "isterik" İzabel'in eline geçmiştir. Karakoç'un deyimleriyle, onların işlediği cinayetleri, antlaşmalara muhalefeti, yakıp yıkmaya hırslarını bir tarih kitabında, en soğuk bir ışık altında okumak bile insanı küle çevirebilir. Ancak sonraları Barbaros'un (ö. 953/1546) çalışmasıyla ki birçok Müslümanı kurtararak Afrika'ya taşıyabilmek mümkün olmuştur (Karakoç, 2000, s. 18-19).

Ebü'l-Bekâ'nın *Endülüs Mersiyesi*, Karakoç'a göre, muhteşem bir medeniyetin son sayfasıdır. O medeniyeti gözden geçiren biri, bu kasideyi okuyarak kitabı kapatacaktır. Böyle bir medeniyete layık anıt bir mezartaşı hükmündeki kaside, ayrıca, ateşle pişen çelik gibi sağlam tabiatıyla, bu acı tecrübeyi yaşayanların büründüğü tevekkül içinde zamanın ve her türlü saadetin geçiciliğini dile getirmekte ve Endülüs'ün başına gelenleri anlatarak şu an iyi durumda olanları uyarmaktadır. Bir başka deyişle, Endülüs örneğinde, bir tarih felsefesi modeli gibi geleceği haber vermektedir (Karakoç, 2000, s. 19).

Sezai Karakoç'un *Endülüs'e Ağıt* Adlı Çevirisi

Endülüs Mersiyesi'nin beyit sayısı hakkında farklı görüşler vardır. Yaygın kanaate göre kırk üç beyitten oluşmakla beraber kasidenin Sezai Karakoç çevirisi kırk iki beyit içermektedir. Karakoç, tercümesini, aa/ba/ca/da... şeklinde bir ses düzeni üzerine inşa etmiş ve kasidenin ötreli (mazzûm) nûn harfiyle biten Arapça metniyle de uyumlu olacak şekilde, çevirinin ikinci dizelerini "u" sesiyle tamamlamaya gayret göstermiştir. Çevirinin Arapça metinle mukayeseli bir incelemesi şu şekilde yapılabilir:

1- لِكُلِّ شَيْءٍ إِذَا مَا تَمَّ نُفْصَانُ فَلَا يُعْرَبُ بِطَيْبِ الْعَيْشِ إِنْسَانُ

Çıkan iner, kalkan düşer, her yükselişin var bir sonu.

Niçin bunca gurur maldan, mülkten, addan sandan insanoğlu.

Ebü'l-Bekâ, kemâle eren her şeyin eninde sonunda zevâle yol alacağını ve bu nedenle insanoğlunun hayatın hoşluğuna aldanmaması gereğini vurgulayarak kasidesine başlamıştır. Türkçesi açısından oldukça zarif görünen Karakoç çevirisi, ilaveleri, orijinal metnin ikinci mısraındaki nehiy üslûbunu soru üslûbu olarak karşılması gibi bazı tasarruflarıyla beraber beytin ana mesajını karşılamaktadır.

2- هِيَ الْأُمُورُ كَمَا شَاهَدْتَهَا دُولٌ مَنْ سَرَّهُ زَمَنٌ سَاءَتْهُ أَرْمَانُ

Oluşta ne var ki olduğu gibi dursun, hiç değişmesin.

Sen de gök gibisin, bir gün masmavi güneşlik, bir gün bulutlu.

İşlerin yerinde sabit kalmayıp sürekli değişime uğradığını ve zamanın bir gün sevindirdiği kişiyi ertesi gün üzdüğünü anlatan bu beytin Türkçesi temel mesajı vermekle birlikte çeviri sınırlarını bir hayli zorlamıştır. Bu nedenle Karakoç, beyti, kendi üslûbunca yeniden yazmıştır, denilebilir. Bununla birlikte, çeviride birinci dizinin anlaşılması biraz zordur. İkinci dizedeki gök benzetmesinin ve *bir gün masmavi güneşlik, bir gün bulutlu* ifadesinin ise etkileyici bir anlatıma sahip olduğu görülmektedir.

3- وَهَذِهِ الدَّارُ لَا تُتَّبِي عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَدُومُ عَلَى خَالٍ لَهَا شَانُ

Bu dünya kime kalmış, yaramış ki kalsın yarasin sana da.

Yok, hiçbir çizgisinde bu yeryüzünün ölmezlik rengi ve ölmezlik kokusu.

Ebü'l-Bekā, dünyanın kimseye acımadığını, şanı yüce hiçbir durumun da devamlılık arz etmediğini beyan etmektedir. Karakoç çevirisi yine çok esnek olmakla birlikte temel mesajı karşılamaktadır. Beyitteki *أَقْبَى* fiili *عَلَى* harfi cerri ile *acımak, şefkat göstermek* anlamına gelir. Mütercim fiile, harf-i cersiz kullanıldığında ifade ettiği *bir şeyi kendi haline bırakmak, sürdürmek* anlamını vermiştir. Arapça metinde üçüncü şahıs kipi kullanılmasına rağmen çeviride, vurguyu güçlendirecek şekilde muhatap kipi tercih edilmiş, *ölmezlik rengi, ölmezlik kokusu* gibi edebî ifadelerle çeviri Türkçe açısından etkileyici bir üslup kazanmıştır.

4- يُمَزَّقُ الدَّهْرُ حَتَّمَا كُلَّ سَابِغَةٍ إِذَا نَبَتْ مَشْرِفِيَّاتٌ وَخُرْصَانُ

Zaman değişmek bilmez kesin ölçülü ve hükümlüdür:

Geri döner, paralar sahibinin zırhını, kılıçlar ve kargılar ileri doğru işlemez oldu mu.

Beyitte, en keskin kılıçların ve mızrakların dahi işlemez hale geldiği demlerde bile felek/zaman kılıcının en güçlü zırhları paramparça etmeyi sürdüreceği vurgulanmaktadır. Çeviride yer alan birinci dizinin metinde karşılığı yoktur. İkinci dize ise Arapça metni kabaca karşılmasına ve *paralar sahibinin zırhını* gibi hoş bir kullanım ihtiva etmesine rağmen, devrik cümle kullanımından olsa gerek, bir karmaşa içermektedir. Mehmed Nizâmeddin beyti: *Te'sîrini göstermez ise seyf ile mızrak / Her zırhı yed-i dehr eder elbette perîşan* (Konrpa, 1964, s. 165) şeklinde çevirmiştir. Karakoç'un ikinci dizeyi inşa ederken buradan esinlendiği, birinci dizeyi ise kendi tasarrufu olarak metne eklediği anlaşılmaktadır.

5- وَيَنْتَضِي⁴ كُلُّ سَيْفٍ لِلْفَنَاءِ وَلَوْ كَانَ ابْنُ يَزْنَ وَالْعَمْدُ عِمْدَانُ

Zaman bu, ona ne kılınç kını dayanır, ne meşhur kaleleri sultanların.

Kınlar eskir, kaleler çürür, o kaleler dünyanın en sarp yurdu Gımdan olsa da; Gımdan, şahin bakışlı ve kartal duruşlu.

Beyitte, feleğin / zamanın, her kılıcı kınından çekip alarak harap ettiği, bu kılıç İbn Zûyezen adlı kahraman, kın da onun korunaklı Gımdân kalesi / sarayı olsa da bu gerçekten istisna edilemeyeceği vurgulanmaktadır. Ebü'l-Bekā'nın ikinci mısradaki kastını anlayabilmek için Seyf b. Zûyezen (ö. m. 575?) ve Gımdân kalesi hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. İbn Zûyezen, İslâm'dan önce, miladî altıncı yüzyılda yaşamış, Yemen'i Habeş istilasından kurtarmış ve bu başarısı nedeniyle adına kahramanlık hikâyeleri

⁴ Bu fiil bazı rivayetlerde *يَنْتَضِي* olarak geçmekte ve bu tercihe göre *كُلُّ* kelimesinin fâil olarak merfû okunması gerekmektedir.

yazılmış efsanevî Arap emiridir. Gımdân / Gumdân da onun sarayıdır. (Fayda, 2009, s. 29-30) Karakoç çevirisinin ilk dizesi, Arapça metnin ilk mısraının yorumlu bir karşılığıdır. İkinci dize de mütercime ait bir tasarruftur. Üçüncü dizede Gımdan kalesi usulünce verilmişse de Seyf b. Zûyezen'den söz edilmemiştir. Bu eksiklik, Mehmed Nizâmeddin çevirisinde beyte: *Seyfiñ kıını Gımdan'da eger olsa da mahfûz/ Her seyfi eder seyfi-i zemân hâk ile yeksân* (Konrapa, 1964, s. 165) şeklinde karmaşık bir anlam verilmesinden kaynaklanmış olabileceği gibi, *şahin bakışlı ve kartal duruşlu* denilerek daha çok bir şahıstan söz edilmesi nedeniyle, ikinci *Gımdan* kelimesinin sehven Zûyezen yerine kullanılmış olması ihtimali de düşünülebilir. Mütercimim metnin akışı gereği Türk okuyucunun pek tanımadığı bu ismi zikretmektense *sultanların* diyerek bir genelleme yapmanın daha doğru ve etkili olacağını hesaba katmış olması da mümkündür.

6- أَيْنَ الْمُلُوكِ دُوو التَّيْجَانِ مِنْ يَمَنٍ وَأَيْنَ مِنْهُمْ أَكَالِيلٌ وَتَيْجَانٌ

*Nerede, de bana, o taçlı hükümdarları Yemen'in?
De bana, onların taçlar içinde bile taç olan taçları ne oldu?*

Anlaşılması kolay olan bu beyitte, heybetli Yemen hükümdarlarının ve ihtişamlı taçlarının da son tahlilde fani oluşu istifham üslûbuyla verilmiştir. Çeviri, Arapça metni karşılamakta olup ikinci *أَيْنَ*'nin *ne oldu* şeklinde karşılanması ve söze *de bana* ifadesinin eklenmesi tercüme için Türkçe açısından güzelleştiren unsurlardandır. Fakat özellikle ikinci dizede *taç* kelimesinin üç kez tekrarı, ki birinci dizede de geçmektedir, bir miktar tenâfir oluşturmaktadır. *أَكَالِيلٌ* kelimesi *إِكْلِيلٌ*'in çoğulu olup *süslü başlık* anlamına gelir. Çeviride tacın süsü öne çıkarılarak tekrardan doğan kusur giderilebilirdi. Görülüyor ki *taçlar içinde bile taç olan taçları derken* Karakoç, Kâ'b b. Züheyr'in aslan yatağı tasvirinde geçen *İç içe açılan sonsuz aslan yataklarının en içindeki* (Karakoç, 2000, s. 29) dizesinden esinlenmiş görünmektedir.

7- وَأَيْنَ مَا شَادَهُ شَدَادُ فِي إِرَمٍ وَأَيْنَ مَا سَاسَهُ فِي الْفُرْسِ سَاسَانٌ

*Şeddad'ın cennet diyerek kurduğu saraylar ülkesi İrem,
Sasanilerin ebedî sanılan devleti ne oldu?*

Ebü'l-Bekâ, bir önceki beytin devamı olarak, Şeddâd adlı hükümdarın, yaygın görüşe göre Yemen'de Hadramut ile San'a arasında inşa ettirdiği (Harman, 2000, s. 443) İrem şehrinde yaptırdığı şaşaalı yapıların da yok olduğunu ve Sâsânî hükümlerinin dahi sona erdiğini yine istifham üslûbuyla anlatmıştır. Arapça metnin birinci mısraındaki *şey* anlamına gelen *مَا* ism-i mevsûlünü Karakoç, *cennet diyerek kurduğu saraylar ülkesi* ifadesiyle yorumlamış görünmektedir. Mehmed Nizâmeddin tercümesinde bu mısraın *Şeddâd'ın İrem bağı, İrem Cenneti nerde?* (Konrapa, 1964, s. 165) şeklinde karşılanması, Karakoç'un bu çeviriden esinlendiğini düşündürmektedir.

8- وَأَيْنَ مَا حَارَهُ قَارُونَ مِنْ ذَهَبٍ وَأَيْنَ عَادٌ وَعَدْنَانٌ وَقَحْطَانٌ

*Altınları yığı yığı da bir dağ yaptı Karun, hani o dağ?
Hani Âd, hani Adnan, hani Kahtan, dünya nimetlerinin köpüren
yurdu?*

Ebü'l-Bekâ, bu kez, Kârûn'un hazinelerini, Âd, Adnân ve Kahtân'ı sorgulamakta ve onların da yok olup gittiklerini anlatmaktadır. Sezai Karakoç, metinde istifhâm üslûbu aynen devam ettiği için, muhtemelen tekrara düşmemek adına üslup değişikliğine gitmiştir. Kârûn'dan söz edilen ilk dizinin oldukça esnek çevrildiği ve ikinci dizedeki *dünya nimetlerinin köpüren yurdu* ifadesinin Arapça metinde bir karşılığının olmadığı belirtilmelidir.

9- أَتَى عَلَى الْكُلِّ أَمْرٌ لَا مَرَدَّ لَهُ حَتَّى قَضَوْا فَكَأَنَّ الْقَوْمَ مَا كَانُوا

*Reddi mümkün olmayan bir hâle uğradılar.
Bir masal oldu onlar. Bir varmış bir yokmuş. Bir toz toprak bulutu.*

Burada şair, son üç beyitte sözü edilen kişilere yönelik sorunun cevabını vermekte, o kudretli zatların hepsinin kaçınılmaz sonla karşılaştığını ve bu durumun, onlar hiç yaşamamışlar gibi bir duygu uyandırdığını belirtmektedir. Tercüme, genel mesajı karşılamakla beraber özellikle ikinci dize, ana mesajı aşmamasına rağmen Karakoç'un metni yeniden inşa ettiği bambaşka bir üslûba sahiptir. *Bir masal oldu onlar* cümlesi, Mehmed Nizâmeddin'in *Onlar ki, bugün oldu bir efsâne-i devrân* (Konrapa, 1964, s. 166) mısraından esinlendiğini düşündürmektedir.

10- وَصَارَ مَا كَانَ مِنْ مَلِكٍ وَمِنْ مَلِكٍ كَمَا حَكَى عَنْ خَيْالِ الطَّيْفِ وَسُنَانُ

*O taçlar, o devletler, o mülkler saltanatlar, bir rüyadır artık.
Her biri, hayalden geçen gölge gibi, zamandan geçip durdu.*

Beyitte, üstteki dizelerin devamı olarak, sözü edilen zatların mülklerinin, saltanatlarının yok olup gittiği ve ihtişamlarının, uykudan yeni uyanan kimsenin anlattığı rüyadan farksız bir konuma düştüğü anlatılmaktadır. Karakoç çevirisinin ilk dizesi aslında beytin anlamını karşılamaktadır. Fakat ikinci mısraın tercümesi gibi duran ikinci dize, özellikle de *hayalden geçen gölge* ve *zamandan geçip durdu* kısımları, şiirsel görünmekle beraber, orijinal metinde zaten var olan karmaşayı daha ileri bir noktaya taşımıştır, denilebilir.

11- دَارَ الزَّمَانِ عَلَى دَارَا وَقَاتِلِهِ وَأُمَّ كِسْرَى فَمَا أَوَاهُ إِيوَانُ

*Gün oldu, zaman denen yaman er, sağa döndü Dara'yı uçurdu bir
vuruşta;
Sola döndü Kısra'yı. Kısrayı ne takı, ne sarayı kurtarabildi, korudu.*

Bu beyit, lafzen, zamanın Dârâ'ya ve katiline acımadığını, Kısra'yı da muhteşem sarayının koruyamadığını ifade etmektedir. Tercümede Dârâ ve Kısra'nın durumu etkileyici bir üslupla anlatılmasına rağmen وَقَاتِلِهِ ifadesinin karşılığı yoktur. Öncelikle ifade edilmelidir ki Dârâ'dan kasıt, Milattan önce 336-330 tarihleri arasında hüküm sürmüş Pers/Ahemeniş hükümdarı III. Darius'tur. وَقَاتِلِهِ yani "onun katili"nden kasıt da Büyük İskender'dir. Zira İskender, onu, Milattan önce 333'te İssos Savaşı'nda bozguna uğratmıştır (Kaya, 2000, s. 555). Karakoç'un bu detayı atlamasının nedeni, kanaatimize göre, yine Mehmed Nizâmeddin tercümesidir. Zira bu kaynakta beyit *Dârâ'ya zamân çattı, zamân oldu mukâtil / Kısra'ya vefâ etmedi iyvâ için eyvân* (Konrapa, 1964, s. 166) şeklinde tercüme edilmiştir. Diğer taraftan, *zaman denen yaman er, sağa döndü Dara'yı uçurdu bir vuruşta, Sola döndü Kısra'yı* ifadelerinin Türkçe açısından oldukça etkili olmakla beraber Arapça metinde lafzen karşılıklarının bulunmadığı belirtilmelidir.

12- كَأَنَّمَا الصَّعْبُ لَمْ يَسْهَلْ لَهُ سَبَبٌ يَوْمًا وَلَا مَلِكٌ الدُّنْيَا سَلِيمَانُ

*Saltanatının yeller esti yerinde yellere hükmeden Süleymanın;
Şiddetinden ötürü Sâb denen Münzirse, don vurmuş ağaçlayın
kurudu.*

Şair bu beyitte, Sa'b adlı kişinin yüzünün gülmediğini, Süleyman'ın da dünyaya hiç hükmetmemiş gibi silinip gittiğini anlatmaktadır. Çevirinin ilk dizesi metnin ikinci mısraının yorum içeren bir karşılığıdır. Özellikle *yeller esti yerinde* denildikten sonra Süleyman'ın *yellere hükmeden* şeklinde betimlenmesi güzel düşmüştür. Arapça metnin ilk mısraı ise tartışmalara konu olmuş, farklı anlaşılmıştır. Yaygın görüşe göre burada Sa'b adlı bir şahıstan söz edilmektedir ki Karakoç da bu şekilde anlamıştır. Fakat ikinci dizinin bir bütün olarak metni karşıladığını söylemek güçtür. Mehmed Nizâmeddin tercümesinde yer almamasına rağmen mütercim *Sâb denen Münzirse* demesi, konuyu araştırdığını ya da en azından başka kaynaklardan da yararlanmış olabileceğini düşündürmektedir. Son olarak, الصَّعْبُ kelimesinin lafzî anlamını dikkate alarak mısrayı *zorluğu kolaylaştıran hiçbir sebep*

olmamıştır (Timurtaş, 2015, s. 223) şeklinde anlayanların varlığına da dikkat çekilmesi uygun olacaktır.

13- فَجَانِعُ الدَّهْرِ أَنْوَاعٌ مُتَوَعَّةٌ وَلِلزَّمَانِ مَسَرَّاتٌ وَأَحْزَانٌ

*Zamanın fâciaları çeşit çeşit türlü türlüdür: O ne zengin fâcia
bezirgâni!*

İki burçlu bir kaleyse o, sevinç bir burcu, hüüzün bir burcu.

Beyitte, zamanın felâketlerinin türlü türlü oluşundan ve insanı bazen hüzne bazen de sevince gark edişinden söz edilmektedir. Karakoç'un ilk dizedeki *Zamanın fâciaları çeşit çeşit türlü türlüdür* cümlesi Arapça metnin ilk mısraını tam karşılımaktadır. *O ne zengin fâcia bezirgâni!* ifadesi ise mütercim ilavesidir. İkinci dizede zamanın iki burçlu kaleye benzetilmesi, metinde karşılığı olmayan bir tasarruftur.

14- وَلِلْخَوَادِثِ سُلُوانٌ يُسْهَلُهَا وَمَا لِمَا حَلَّ بِالإِسْلَامِ سُلُوانٌ

*Her fâciayı unutmak mümkün, olup biten bütün bunları unutmak
olabilir.*

*Ama İslâmın başına geleni avutacak ne bir neşe olabilir, ne
unutturacak bir korku.*

Ebü'l-Bekâ, bu beyitten itibaren sözü İslâm topraklarının başına gelen felâketlere getirmekte, her türlü felâketi unutmak mümkün olsa bile İslâm'ın başına gelenlerin asla unutulamayacağına dikkat çekerek problemin büyüklüğünü vurgulamaktadır. Karakoç çevirisi bu temel mesajı, sözü pekiştiren birtakım tasarruflarla birlikte karşılımaktadır. *سُلُوان* kelimesi *avuntu*, *teselli* gibi anlamlara gelir. İkinci dizinin ilk kısmı bu anlamı vermekte olup *ne unutturacak bir korku* ifadesinin ise hem manayı pekiştirmek hem de "u" sesini yakalamak için tercih edildiği anlaşılmaktadır.

15- دَهَى الْجَزِيرَةِ أَمْرٌ لَا عَزَاءَ لَهُ هَوَى لَهُ أَحَدٌ وَانْهَدَّ نَهْلَانٌ

*Endülüse öyle bir felâket çöktü ki, yok bir eşi.
Dehşetinden Medine'de Uhud, Neciddeki Şehlan dağları yerinden
oynadı, bir deprem ki yer yarıldı arz boyu.*

Şair genel bir girişten sonra konuyu adaya / yarımadaya yani Endülüse'e getirmiş ve bu toprakların başına gelenlerin tarihte başka örneğinin olmadığını, yaşanan dehşetin, deyim yerindeyse, Uhud'u çökertip Sehlân dağını paramparça edecek boyuta ulaştığını belirtmiştir. Karakoç'un *bir deprem ki yer yarıldı arz boyu* cümlesi dışında kalan kısım bu mefhumu karşılımaktadır. Mütercim ilk kez, beyitte geçen mekân isimlerinin yerini açıklama ihtiyacı hissetmiş ve Uhud meşhur ise de Sehlân'ın Necid'de olduğuna dikkat çekmesi uygun düşmüştür. Fakat *نَهْلَان* kelimesinin *Şehlan* olarak verilmesinde bir sehiv söz konusu olmuştur.

16- أَصَابَهَا الْعَيْنُ فِي الإِسْلَامِ فَاْمُتْجَنَّتْ حَتَّى خَلَّتْ مِنْهُ أَقْطَارٌ وَبُلْدَانٌ

*Ah! Yarımadada İslâma göz değdi. Yağdı belâ yağmur gibi.
Şimdi o canım Endüslüs şehirlerinde, İslâmın ne namı var ne
nişanı; sanki hiç olmamıştı, sanki baştanberi yoktu.*

Beyitte, Endülüslü Müslümanlığına nazar değdiği, bölgenin çok büyük sıkıntılara uğradığı ve sonuçta orada İslâm'dan bir iz kalmadığı anlatılmaktadır. Karakoç çevirisi bazı tasarruflarla beraber beytin temel mesajını karşılımaktadır. Özellikle *Ah!* ve *o canım* gibi ifadeler mütercimin duygu yoğunluğunu yansıtan detaylardır.

17- فَاسْأَلْ بِلْنَسِيَّةٍ مَا شَأْنُ مُرْسِيَّةٍ وَأَيْنَ شَاطِبِيَّةٌ أَمْ أَيْنَ جِيَانٌ

*Belensiyeye bir sor, Mursiye'nin hali nice dir?
Şatibenin başına gelenler? Ceyyan ne oldu?*

Ebü'l-Bekâ, genel Endülüs tasvirinden sonra sözü tek tek şehirlere getirmektedir. Arapça metnin anlaşılması basit görünmesine rağmen أُيِّنَ sorusunun tekrarı ve içeriğin de tekrara çok müsait olması çevirinin diline dikkat edilmesini gerektirmektedir. Sezai Karakoç'un, bu noktada, kulak tırmalayacak tekrarlardan özenle ve başarılı bir şekilde sakındığı görülmektedir.

18- وَأَيَّنَ فُرْطَبَةَ دَارِ الْعُلُومِ فَكَمْ
مِنْ عَالِمٍ قَدْ سَمَا فِيهَا لَهُ شَانُ

*Toprağı buram buram bilgi tüten Kurtuba.
Bilginlerinin adı ta uzaklarda çınlayan Kurtubaya ne oldu?*

Şair bu kez Kurtuba'nın hazin durumunu sorgulamakta, onu ilim yurdu ve büyük âlimler yetiştiren bir şehir olarak betimlemektedir. Karakoç'un, *ilim yurdu / yatağı / merkezi* olarak çevrilebilecek دَارِ الْعُلُومِ tamlamasını *toprağı buram buram bilgi tüten* diyerek karşılması esnek olsa da etkili bir anlatımdır. Kurtuba'da nice şanlı âlimin yetişip yükseldiğini ifade eden *عَالِمٍ قَدْ سَمَا فِيهَا لَهُ شَانُ* cümlesinin *Bilginlerinin adı ta uzaklarda çınlayan* şeklinde çevrilmesi de yine esnek ama güzel bir tasarruftur.

19- وَأَيَّنَ جَمُصٌ وَمَا تَحْوِيهِ مِنْ نُزِهِ
وَنَهْرٌ هَا الْعُدْبُ قِيَاضٌ وَمَلَأُ

*Nerede Hıms'ın o ışıklı, o aydınlık bahçeleri, güneşi tazeleyen
bahçeleri.
Tükendi mi çılğın çılğın akan şeker gibi tatlı nehirlerinin suyu?*

Bu beyitte söz Hıms'a (İşbîliye) getirilmekte, onun güzel bahçeleri, mesire yerleri ve coşkun, tatlı nehirleri yad edilmektedir. Çeviriye, Suriye'deki Hıms/Humus şehriyle karıştırılmaması için kastın İşbîliye olduğunu gösterecek not düşmek uygun olabilirdi.⁵ Diğer taraftan, *güneşi tazeleyen* ve *şeker gibi* ifadelerin mütercimim konuya dair coşkun duyularını yansıttığı belirtilmelidir.

20- قَوَاعِدٌ كُنَّ أَرْكَانَ الْبِلَادِ فَمَا
عَسَى الْبِقَاءُ إِذَا لَمْ تَتَّقِ أَرْكَانُ

*Endülüs binasının temelinde birer köşe taşıydı bunlar.
Bu güzelim vatan köşeleri kül haline geldikten sonra yaşamak
boşun boşu, insan yaşamaya ne borçlu?*

Ebü'l-Bekâ, saydığı tüm şehirlerin Endülüs medeniyetinin temelini oluşturduğunu ve onlar gidince binanın ayakta kalma şansının bulunmadığını esfle dile getirmektedir. Çevirinin ilk dizesi metnin ilk mısraını tam karşılamaktadır. İkinci dizede ise temel mesaj verilmekle birlikte ciddi bir tasarruf söz konusudur. Ayrıca *insan yaşamaya ne borçlu?* ifadesi bir kapalılık ihtiva etmektedir.

21- تَبْكِي الْحَنِيْفِيَّةُ الْبَيْضَاءُ مِنْ أَسْفٍ
كَمَا بَكَى لِفِرَاقِ الْإِلْفِ هَيْمَانُ

*Yüce Şeriat, yârinden ayrılmış bir genç gibi.
Güçlü bir genç gibi, sessiz fakat gözünde gözyaşı dolu.*

Bu beyitte din, sevgilinin ayrılığına gözyaşı döken gence benzetilmiştir. Karakoç çevirisinin ilk dizesi bu mesajı vermektedir. İkinci dizede metinden bağımsız olarak, bu gencin hüznünlü olmakla birlikte dimdik ayakta olduğu mesajı hassasiyetle eklenmiştir.

22- عَلَى دِيَارٍ مِنَ الْإِسْلَامِ خَالِيَةٍ
قَدْ أَقْفَرَتْ وَلَهَا بِالْكَفْرِ عُمْرَانُ

*İslâm'dan boşalıp inkâr karanlığıyla dolan
Endülüs için, ulu Şeriat, karalar bağladı, gece gündüz yas tuttu.*

⁵ İşbîliye kentine 125/742-743'te Humus/Hıms cüdü yerleştirildiği için şehir bu adla da anılır (Ubûdî, 2001, s. 429).

Bu beyitte dinin neye ağıladığı söylendiği için önceki beytin devamı hükmündedir. Buna göre din, İslâmsız kalan, harap olup çölleşen topraklara ve buralarda küfrün yükselişine gözyaşı dökmektedir. Karakoç çevirisi, bazı tasarruflarla beraber bu mesajı vermektedir.

23- حَيْثُ الْمَسَاجِدُ قَدْ صَارَتْ كَنَائِسَ مَا فِيهِنَّ إِلَّا نَوَاقِيسٌ وَصُلْبَانُ

*Cami kilisedir artık, hilâl yerine haç asılı.
Nur yüzlü ezan yerine, bitmeyen bir çan sesi, bir baykuş uğultusu...*

Şair Endülüs'te camilerin kiliseye dönüştüğünü ve orada artık çanlardan, haçtan başka şey görmenin mümkün olmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Karakoç, kendisini fevkalâde etkilediğini sandığımız bu sahneyi, *hilâl yerine haç, Nur yüzlü ezan yerine, bitmeyen bir çan sesi, bir baykuş uğultusu* gibi ifadelerle etkili bir şekilde anlatmış ve metni âdetâ yeniden yazmıştır.

24- حَتَّى الْمَحَارِيبُ تَبْكِي وَهِيَ جَامِدَةٌ حَتَّى الْمَنَابِرُ تَزْزِي وَهِيَ عِيدَانُ

*Mihraplar ki taşandır, minberler ki ağaçtan,
Canlı cansız ne varsa bu hâle inledi durdu.*

Ebü'l-Bekâ, bu beyitte, Endülüs'ün hazin manzarası karşısında cansız mihrapların bile gözyaşı döktüğünü ve ahşap minberlerin dahi ona ağıt yaktığını belirterek dramın tesirini artırmaya çalışır. Karakoç'un, mübalağayı güçlendirmek için eklediği anlaşılan *canlı cansız ne varsa* ifadesi dışındaki kısım, orijinal metni karşılamaktadır.

25- يَا غَافِلًا وَلَهُ فِي الدَّهْرِ مَوْعِظَةٌ إِنْ كُنْتَ فِي سِنَةِ فَالِدَّهْرِ بِقَطَّانُ

*Ey ibret dolu geçmişten ibret alacak yerde, günübürlük işlere
dedikodulara batmış kişi!
Sen uyu bakalım; ama zaman için ne demek dinlenmek, ne demek
uyku!*

Ebü'l-Bekâ zamanın yaptıklarından ibret alması gerekirken gaflet uykusuna dalan kimselere nida etmiş ve "Sen uyusan da zaman uyumaz," diyerek muhatabı uyarmıştır. Karakoç, gaflete daldığı belirtilen bu muhatabı, metinden bağımsız olarak, *günübürlük işlere dedikodulara batmış kişi* diyerek betimlemiştir. Mütercim, ikinci dizide de temel mesajı gözetmekle beraber birtakım tasarruflara yer vermiştir.

26- وَمَاثِيًا مَرَحًا يُلْهِيه مَوْطِنُهُ أَبْعَدَ جَمْصٍ تَعْرُ الْمَرْءَ أَوْطَانُ

*Ey göğsünü gererek "benim ülkem, saltanatım" diyen, kurumundan
geçilmeyenler!
Siz Hıms'ı gördünüz mü? Hıms'tan sonra hangi vatan verir insana
vatan fikrini, duygusunu?*

Şair bu kez kendi vatanının iyi durumuyla avunan kimseye hitap etmekte ve Hıms (İşbiliye) düştükten sonra bunun bir anlamının olmayacağına dikkatleri çekmektedir. Kasidenin diğer çevirileriyle mukayese edilince, Karakoç'un, mesajı oldukça başarılı bir Türkçeye aktardığı söylenebilir. Mehmed Nizâmeddin bu beyti "*Ey mâşi-i mesrûr-i vatan! Hıms'ı hayâl et!./İnsanı nasıl ba'de ezin aldatır evîân*" (Konrapa, 1964, s. 168) şeklinde tercüme etmiştir. Bir başka çeviride beyit Türkçeye "*Ve ey vatanının kendisini oyaladığı, böbürlene böbürlene yürüyen kimse! Humus (İşbiliye) gibi bir anayurdun düşmesinden sonra vatanlar kişiyi hiç aldatır mı?*" (Topaloğlu & Karaman, 2017, s. 155) şeklinde aktarılmış, bir başkasında "*Ve ey yaşadığı yerde oyalanıp havalı havalı gezen! Hıms (İşbiliye) düştükten sonra, vatan diye*

avunacak ne kaldı!"⁶ (Kaya, 2018, s. 330) denmiştir. Güncel çevirilerden birinde ise "(Ey) vatanıyla meşgul olup böbürlenerek yürüyen kimse! Hıms'tan sonra kişiyi gururlandıracak vatan var mı?" (Timurtaş, 2015, s. 223) şeklinde bir anlam verilmiştir. Karakoç çevirisi, ikinci dizede iki kez tekrar eden *vatan* kelimesinden doğan tenâfür sayılmazsa, şairane tasarruflarla beraber bu çeviriler arasında temayüz etmektedir.

27- تِلْكَ الْمُصِيبَةُ أَنْسَتْ مَا تَقَدَّمَهَا وَمَا لَهَا مَعَ طُولِ الدَّهْرِ نِسْيَانُ

Endülüs'ün başına gelen felâket tarihin bütün felâketlerini
unutturdu;
Ama dünya durdukça unutulmayacak, yâd edilecek bir felâkettir bu!

Bu beyitte Endülüs'ün başına gelenlerin geçmiş tüm musibetleri unutturacak denli büyük olduğu ve yaşananların, üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, hafızalardan silinmeyeceği ifade edilmektedir. Karakoç çevirisi, *هَذَا* zamirini *tarihin bütün felâketlerini* şeklinde yorumlamak gibi tasarruflarla beraber temel mesajı yansıtmıştır. Fakat *dünya durdukça unutulmayacak, yâd edilecek* ifadeleri daha çok olumlu anlam çağrıştırdığı için "felâket" kelimesiyle birlikte kullanımlarının kulak tırmaladığını ifade etmek gerekir.

28- يَا رَاكِبِينَ عَتَاقَ الْخَيْلِ ضَامِرَةً كَأَنَّهَا فِي مَجَالِ السَّنْبِقِ عَثْبَانُ

29- وَحَامِلِينَ سَيْوْفَ الْهَيْدِ مُرْهَفَةً كَأَنَّهَا فِي ظِلَامِ النَّقْعِ نِيرَانُ

Ve siz ey yarış yerlerinde şahin gibi uçan.
Yay gibi gergin arap atlarının üstüne kurulu
Süvariler! Ve siz savaşın karanlığı toz dumanı içinde
Pırıl pırıl kılıçlarını savuran kahramanlar ordusu!

Ebü'l-Bekâ, bu kez, savaş meydanında şahin gibi süzülen, eğitilmiş ve asil atlara binen, ayrıca savaşın toz bulutu içerisinde ateş gibi parlayan keskin Hint kılıçlarını kuşanmış kahramanlara seslenmektedir. Çeviri temel mesajı karşılamaktadır. *Yay gibi gergin arap atlarının üstüne kurulu ve Pırıl pırıl kılıçlarını savuran kahramanlar ordusu* cümleleri de Türkçe açısından oldukça zarif görünmektedir.

30- وَرَايِعِينَ وَرَاءَ الْبَحْرِ فِي دَعَاةٍ لَهُمْ بِأَوْطَانِهِمْ عَزَّ وَسُلْطَانُ

Ve hele siz deniz aşırı ülkelerde, bin nimet içinde,
Saltanat içinde muhteşem bir hayat sürenler; bir hayat kesiksiz
bir ömür boyu!

Hitap bu kez, deniz ötelinde refah içerisinde yaşayıp kendi vatanlarında saltanat sürenlere yöneltilmiştir. Çeviri, bazı tasarruflarla beraber ana mesajı karşılamaktadır. *وَرَاءَ الْبَحْرِ* ifadesinin Türkçeye *deniz aşırı ülkelerde* şeklinde aktarımı başarılıdır. *Bir hayat kesiksiz bir ömür boyu* ifadesinin ise metinde karşılığı yoktur.

31- أَعِنْدَكُمْ نَبَأٌ مِنْ أَهْلِ أُنْدَلُسٍ فَقَدْ سَرَى بِحَدِيثِ الْقَوْمِ رُكْبَانُ

Endülüsten, Endülüsün zavallı halkından var mı haberiniz?
Her yer, onların felâketini duydu, sizin kulağınız sağır, gözünüz
kör, kalpleriniz meflûc mu?

Burada şair, son üç beyitteki muhataplara kınama içerikli bir soru yönelterek Endülüs'ün başına gelen felâketlerden haberlerinin olup olmadığını sormakta ve halkın yaşadığı sıkıntıları cümle âlemin duyduğundan söz etmektedir. Çeviri, yine birtakım tasarruf ve ilavelerle beraber Arapça metni karşılamaktadır. Özellikle *sizin kulağınız sağır,*

⁶ Mütercim beytin lafzî tercümesini bu şekilde verdikten sonra kendi duygularını şu dörtlükte dile getirmektedir: "Yaşadığı ülkede böbürlenip övünen / Öz yurdu esir iken eldekiyle avunan / Verdikten sonra Hıms'ı övünecek ne kaldı? / Yok mu hiç Endülüs'ün şerefini savunan" (Kaya, 2018, s. 330).

gözünüz kör, kalpleriniz mefluç mu? cümleleri, Karakoç'un, mesajın etkisini artırmak için eklediği duygu yüklü ifadeler olarak dikkat çekmektedir.

32- كَمْ يَسْتَعِيبُ بِنَا الْمُسْتَضْعُونَ وَهُمْ قَتَلَى وَأَسْرَى فَمَا يَهْتَرُ إِنْسَانُ

Ölen asker, esir kadın ufuklara bakıp bizden
İmdat ummuş beklemişti, son ana dek. Hiç düşündünüz mü bunu?

Nice zayıf, esir ve öldürülmüş kimselerin yardım ıçıklıkları attığını belirten şair, muhatapların kılını kıpırdatmamasına hayıflanmaktadır. Karakoç çevirisi ise son derece esnek. *قَتَلَى* kelimesi *أسير*'in çoğulu olup kadınları ve erkekleri içine almasına hatta daha çok erkekleri ifade etmesine rağmen *esir kadın* denmesi, dramın boyutunu artırma amacına matuf olmalıdır. Nitekim *ufuklara bakıp, son ana dek* gibi ifadeler de bunu pekiştirmektedir. Metinde karşılığı olmayan *Hiç düşündünüz mü bunu?* cümlesinin ise "u" sesini yakalamak için eklenmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

33- مَاذَا النَّقَاطِعُ فِي الْإِسْلَامِ بَيْنَكُمْ وَأَنْتُمْ يَا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانُ

Onların sesi, insan olanın yüreğini eritirken,
Siz müslümanlar, onların kardeşi, kayıtsız, halinden memnun ve
haz maymunu!

Bu beyitte, Müslümanların ayrılığa düşüşü sorgulanmakta ve birbirlerini kardeş görmelerini isteyen bir dinin müntesipleri olarak sergilenen tablo tenkit edilmektedir. Çevirinin ilk dizesinin orijinal metinde karşılığı yoktur ve önceki beyitte geçen vurguyu hatırlatan, mütercime ait bir tasarruftur. İkinci dize ise metnin ikinci mısranın yorum içeren bir karşılığıdır. Arapça metnin ilk mısranın, çeviriden dolayı olarak anlaşılrsa da Türkçeye gereği gibi yansıtıldığı söylenemez. Sondaki *haz maymunu* tabirinin ise etkileyici bir kullanım olduğunu belirtmek gerekir.

34- أَلَا نُفُوسٌ أَيْبَاتٌ لَهَا هِمٌّ أَمَا عَلَى الْخَيْرِ أَنْصَارٌ وَأَعْوَانُ

Yürekli, utanan, alçalmaktan korkan, kardeş için can veren kimse
kalmadı mı yeryüzünde?
Hakkın yardımcı, hak peşinden giden, kendini hakka adanmış tek
kişi yok mu?

Şair, bu beyitte, zillete rıza göstermeyen, gayretli ve hayra destek olacak yârânlar olup olmadığını esfle sormaktadır. Çevirinin, tefsîri mahiyetteki bazı tasarruflarla beraber temel mesajı verdiği ve Karakoç'un, beyti, kendi üslûbuna yakıştırarak âdetâ yeniden yazdığı söylenebilir.

35- يَا مَنْ لِدَلَّةِ قَوْمٍ بَعْدَ عَزِّهِمْ أَحَالَ خَالَهُمْ جَوْرًا وَطَغْيَانًا

Dünyanın efendisiydi bu millet, şimdi dünyanın kölesi.
Neler çekiyorlar? Yüzleri bile tanınmaz hâle geldi. Ya Rabbi ne
kaderdir bu!

Bu beyitle beraber, nida ve imdat çağrısı, ihtişamlı, kudretli bir dönemden sonra zillete düşen Endülüs halkına yardımcı olacak kimselere yönelmekte, bu halkın güzel günlerini kaybettiği ve artık zulüm altında inim inim inlediği gerçeği hatırlatılmaktadır. Karakoç'un *Dünyanın efendisiydi bu millet, şimdi dünyanın kölesi* ifadesi, kanaatimize göre, metnin birinci mısranı zarif bir Türkçeye karşılamaaktadır. Fakat çevirinin ikinci dizesi, orijinal metnin ikinci mısrandaki verilen temel mesajı karşılama bile lafzın sınırlarını fazlasıyla aşmış görünmektedir.

36- بِالْأَمْسِ كَانُوا مُلُوكًا فِي مَنَازِلِهِمْ وَالْيَوْمَ هُمْ فِي بِلَادِ الْكُفْرِ عُبْدَانُ

Kendi yurtlarında bey idiler, şimdi küfr ülkesinde uşak.

*Ululuğun doruğundan eziliş uçurumuna yuvarlanan bu halka
acıyan yok mu?*

Beyitte, kendi yurtlarının efendisi olan bu halkın, şimdi küfür diyarında köle konumuna düştüğü belirtilmektedir. Karakoç'un, *Kendi yurtlarında bey idiler, şimdi küfr ülkesinde uşak* şeklindeki ilk dizesi, beytin güzel bir karşılığıdır. İkinci dize ise, anlamı pekiştirmek ve dramın gücünü artırmak için eklenmiş bir metin görünümünü arz etmektedir.

37- فَلَوْ تَرَاهُمْ حَيَارَى لَا دَلِيلَ لَهُمْ عَلَيْهِمْ مِنْ تِيَابِ الدُّلِّ أَلْوَانُ

*Alçalışın örtüsü kalın bir gece gibi sarmış dört yanlarını.
Başsız, şaşkın, olup bitene hayrette, gözleri büyümüş, bakışları
korkulu.*

Ebü'l-Bekā, bu beyitte, "Zillet ve hakaretin renk renk elbiselerini giymiş, her türlüşünü tatmış Endülü's halkının perişan ve şaşkın hallerini bir görseydin," diyerek hayali muhatabının gözünde, yaşanan dramın etkisini artırmaya çalışmaktadır. Karakoç bu fotoğrafı lafızdan tamamen bağımsız bir şekilde yansıtmıştır. Ana mesajda problem olmamakla beraber metnin "çeviri" olduğunu söylemek bile zordur. Diğer çevirilerinde lafza daha sadık bir görüntü çizen mütercimim bu kasidede ve özellikle de Endülü's'ün dramını anlatan beyitlerde lafzın dışına çokça taşmasını, konunun hassasiyeti sebebiyle yaşadığı duygu yoğunluğuyla izah etmek mümkündür.

38- وَلَوْ رَأَيْتَ بُكَاهُمْ عِنْدَ بَيْعِهِمْ لَهَالِكِ الْأَمْرِ وَاسْتَهْوَتْكَ أَحْرَانُ

39- يَا رَبُّ أُمَّ وَطِفْلٍ جِيلَ بَيْنَهُمَا كَمَا تُفَرِّقُ أَرْوَاحَ وَأَبْدَانُ

*Sen de şahit olsaydın benim gibi onların
Yurtlarından koparılıp satılışlarına pazarda, ey Tanrı kulu.
O hıçkırıklar senin de aklını komazdı yerinde benim gibi.
Canı vücuttan çeker gibi ayırdılar anadan yavrusunu.*

Endülü's halkının esir pazarlarında satılırken döktükleri gözyaşlarını görenin, bu manzara karşısında dehşet ve üzüntüden kahrolacağına dikkatleri çeken şair, anaların yavrularından ayrı konuluşunu ruhun bedenden ayrılışına benzeterek fevkalâde bir teşbihe imza atmıştır. Çevirideki üsluptan ve beytin bağlamından hareketle eklendiği anlaşılan ilavelerden, bu sahnenin Karakoç'u derinden etkilediği hissedilmektedir. *Yurtlarından koparılıp satılışlarına pazarda* ifadesi güzel bir musikiye sahiptir. Dizenin sonundaki *ey Tanrı kulu* ifadesi ise "u" sesini yakalamak için eklenmiş olmalıdır. *Canı vücuttan çeker gibi ayırdılar anadan yavrusunu* cümlesi de şiirselliğiyle öne çıkmaktadır.

40- وَطِفْلَةٍ مِثْلَ حُسْنِ الشَّمْسِ إِذْ طَلَعَتْ كَأَنَّمَا هِيَ يَأْفُوتُ وَمَرْجَانُ

*Ya o kızlar ki, yakuttan ve mercandan dökülmüşlerdi sanki.
Ve sabah bir dağ ucundan yeni çıkan bir güneşin masumluğu*

Erkek çocuğun anasından ayrı bırakılışını tasvir eden yukarıdaki sahneden sonra şair, daha dramatik bir manzara olarak, aynı akıbeti yaşayan, doğan güneş gibi güzel, yakut ve mercan değerinde kız çocuklarının acıklı haline geçiş yapmıştır. Karakoç'un ilk dizesi Arapça metnin ikinci mısraını karşılamaktadır. İkinci dize ise oldukça esnek bir yapıdadır. *güneşin güzelliği* tamlamasının, *güneşin masumluğu* olarak aktarımı bu tür tasarruflardan biridir. *doğduğunda* tabirinin *Ve sabah bir dağ ucundan yeni çıkan* şeklinde karşılanması da esnek ama şiirsel bir anlatımdır.

41- يَفُودُهَا الْعُلُجُ لِلْمَكْرُوهِ مَكْرَهَةً وَالْعَيْنُ بَاكِئَةً وَالْقَلْبُ حَيْرَانُ

*İçindeki o Meryem yüzlü kızları da saçlarından sürükleyip
götürdüler.
Kirlili yataklarına. Haykırışları yırttı gökleri. Yürekleri parça parça,*

babalarsa kan kustu.

Yukarıda söz ettiği kızın tasvirine devam eden şair, kızların zorbaca sürüklenerek götürüldüğünü, gözlerin yaşla dolu, gönüllerin ise ne yapacağını bilemez bir şaşkınlık içinde kaldığını anlatmaktadır. Karakoç, yine duygu yoğunluğuyla olsa gerek, bu beyti, ana mesajın dışına taşmadan kendi üslubunca yeniden yazmıştır, denilebilir. *Meryem yüzlü* tabiri kızların iffetlerini, *Kirli yataklarına* ifadesi yaşadıkları dramın tahammül edilemez boyutunu, *Haykırırları yırttı gökleri* ve *babalarsa kan kustu* cümleleri de acının büyüklüğünü yansıtan, mütercime ait tasarruflardır.

42- لِمَثَلِ هَذَا يَذُوبُ الْقَلْبُ مِنْ كَمَدٍ   إِنَّ كَانَ فِي الْقَلْبِ إِسْلَامٌ وَإِيمَانٌ

*Daha ne anlatayım, yüreklerin erimesi için bir tanesi yeter
anlattıklarımın:*

*Eğer o yüreklerde İslâmdan ve imandan bir eser varsa elbet ey
Tanrı dostu!*

Ebü'l-Bekâ, hikâye ettiği felâketler karşısında, İslâm ve imandan nasibi olan her kalbin kederden eriyeceğini, erimesi gerektiğini söyleyerek kasidesini tamamlamıştır. Çeviri, mütercimim bu kasidede sergilediği genel anlayışına uygun olarak yine esnekler. Metinde lafzen karşılığı olmayan *Daha ne anlatayım, bir tanesi yeter* anlattıklarımın gibi ifadelerin anlatımı güçlendirdiğini ise özellikle belirtmek gerekir.

Sonuç

Sezai Karakoç'un şiir çevirileri, güçlü bir şaire ait olmaları itibarıyla, "Şiir başka bir dile nasıl aktarılmalı?" sorusuna yanıt ararken istifade edilebilecek çok önemli bir kaynaktır. Onun, "diriliş" fikriyle öne çıkan bir şahsiyet olması ve bunun bir yansıması olarak Endülüs'ün düşüşüne özel ilgi duyması, Ebü'l-Bekâ er-Rundî'ye ait meşhur Endülüs mersiyesinin çevirisi olan *Endülüs'e Ağıt* başlıklı çalışmasını daha anlamlı kılmaktadır. Zira "şair mütercim" in, ruh dünyasında derin izleri olan bir meseleyi en güzel şekilde aktarışı tarihin şahadetiyle tescillenmiş bu Arapça kasidenin çevirisine ruhunu daha fazla katması beklenebilir. Karakoç, bu çevirisinde de âdeti olduğu üzere konuyla ilgili yan kaynaklardan istifade etmiştir. Tarihsel süreç düşünüldüğünde, ilk kez 1966'da yayınlanan bu çevirinin faydalanabileceği yegâne Türkçe kaynak, Mehmet Zekâî Konrapa'nın 1964'te yayınladığı ve kasidenin Mehmed Nizâmeddin tarafından 1913'te yapılan manzum Osmanlıca çevirisinin neşrini ihtiva eden "Endülüs Mersiyesi-Nizâmî Tercümesi" adlı makaledir. Karakoç'un çalışması ile bu makale karşılaştırmalı olarak okunmuş ve şair mütercimim Endülüs'ün düşüşü ve Ebü'l-Bekâ'nın mersiyesi hakkında verdiği bilgilerin makaledeki malumatla örtüştüğü görülmüştür.

Çevirinin bazı yerlerinde de olumlu veya olumsuz anlamda Nizâmî tercümesinin izleri vardır. Bununla birlikte, Karakoç'un çevirisi tamamen farklı bir üslup arz etmekte, hatta bazı beyitler, başka kaynaklardan -muhtemelen kasidenin Fransızca tercümelerinden- de yararlandığı intibai uyandırmaktadır. *Endülüs'e Ağıt* çevirisinin kasidenin orijinal metniyle beyit beyit karşılaştırmalı olarak okunması sonucunda dikkatleri çeken ilk husus, Karakoç'un, *İslâmın Şiir Anıtlarından* adlı kitabındaki diğer şiir çevirilerinde görülen aksine, bu çalışmada, lafzın sınırlarını çok daha fazla zorlamış olmasıdır. Mütercimim bu tavrı kasidenin ciddi bir kısmında öyle bir boyut kazanmıştır ki bu haliyle yapılan faaliyetin çeviriden ziyade bir uyarılma ve yeniden söyleyiş olduğunu teslim etmek gerekir. Kitabın başında amacını çeviri yapmaktan ziyade ilgili şiirleri yeniden gündeme taşımak olarak belirlediği için bunda yadrganacak bir durum da yoktur. Bununla birlikte, mütercimim, *Endülüs'e Ağıt* çevirisinde diğerlerinden çok daha belirgin bir şekilde lafzın dışına taşmayı tercih etmesini, Endülüs'ün düşüşü gibi kendi iç dünyasında derin izleri bulunan bir konu karşısında yaşadığı duygu yoğunluğuna bağlamak mümkündür.

Kaynakça

- Arslan, E. Ş. (2014). *el-Hulelü's-sündüsiyyetü fi'l-ahbâri ve'l-âsâri'l-Endelüsiyye*. Kahire: Müessesetü Hindâvî.
- Dayf, Ş. (1987). *er-Risâ*. Kahire: Dâru'l-Maârif.
- Fayda, M. (2009). Seyf b. Zûyezen. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 37, s. 29-30). İstanbul: TDV Yayınları.
- Halife, A. (1994). Ebü'l-Bekâ er-Rundî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 10, s. 298-299). İstanbul: TDV Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2000). İrem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 22, s. 443). İstanbul: TDV Yayınları.
- Karakoç, S. (2000). *İslâmın Şiir Anıtlarından Çeviriler*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2009). *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III Doğum Işığ*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2011). *Sütun Günlük Yazılar II*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kaya, M. (2000). İskender. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 22, s. 555-557). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kaya, M. (2018). *İslâmî Edebiyatta Şaheserler*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Konrapa, M. Z. (1964). Endülüs Mersiyesi-Nizâmî Tercümesi ve Endülüs Tarihine Kısa Bir Bakış. *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi*, 2, 165-184.
- Şevkî, A. (2011). *eş-Şevkiyyât*. Kahire: Müessesetü Hindâvî.
- Timurtaş, A. (2015). Bir Şehir Mersiyesi Örneği: Ebu'l-Bekâ er-Rundî'nin Endülüs Mersiyesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 217-229.
- Topaloğlu, B. & Karaman, H. (2017). *Arapça Okuma ve Eski Metinler Kitabı*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Ubûdî, C. (2001). İşbîliye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 23, s. 428-429). İstanbul: TDV Yayınları.